

Jéz v Vodonosu in kar je še bolj potrebno.

Z ozirom na sostavek v 16. listu *).

Kot jezérsk rojak dobro poznam cerkniško jezero, pritoke njegove pa tudi odtok in požeravnike. Smém tedaj tudi besedico govoriti.

Vsi poglavitni požeravniki so res s plovjem, vejami in mnogotero drugo šaro in blatom tako zavlečeni, da cel teden ne požrejo toliko vode, kakor bi je en sam dan požerli, ako bi bili prav strebljeni. In to je krivo, da obilo obilo vozov sená se spridi, ali še narvečkrat vse v jezeru ostane, da se nič ne pridela. Kolika škoda je to za vse gospodarje, ki imajo senožeti v jezeru! Naj več škode pa se godí dolenjim Jezercom, kateri imamo skorej vse senožeti in pašnike v jezeru in še njive.

Jez sem si pridno prizadeval, da bi se jezerske jame v boljši stan pripravile. Leta 1844 smo se bili tega dela dobro poprijeli — in res je šla voda tako naprej, da namesto teršee in bičja se je zarastla trava. Le škoda! da vélike Karlovce nismo poznali! Naredil sem bil lahek čoln iz žaganic, da sta ga dva moža nesti mogla po kamniti jami Karlovci, in vendar je nesel tri može. Ž njim smo se čez podzemeljsko vodo po vélike Karlovci prepeljevali, in našli smo jéz, kateri vodo zaderžuje, da le takrat, kadar je prav velika, zamore čez-nj teči. Za ta jéz blezo kar svet stoji še noben človek vedil ni, ker se ni v nobenem popisovanji od njega nič bralo in tudi sicer nič od njega slišalo ni. Ko smo čez 183 sežnjev šli pod zemljo po Karlovci, smo prišli do neke skale, ktera je prestregla do sto voz vsake sorte čokov in lesa. Ta skala, ktera nas je ustavila, da nismo mogli več naprej, se v vodi moči; pod skalo je požeravnik, in skala ima okno ali luknjo, skozi katero smo velik prostor in vodo kakor morje gledali. Al čolničá nismo mogli skozi spraviti, ker je luknja premajhna bila, zato smo se nazaj vernili.

Čez ene dni potem smo šli od ževske žage do Škocijana. Tam smo pa še večji jéz našli. Tù smo vidili, kaj je tega krivo, da skozi tako jamo, skozi katero bi se senen voz lahko peljal, pa vendar voda, če ni prav velika, teči ne more. Tukaj smo vidili, kje ima pes svojo taco — in vendar bi se ti jézovi lahko odpravili. Al kdo bo kaj storil, ker še nobenega ni spraviti, da bi šel to pregledat, kar smo z velikim trdom najdlí! Naši ljudje se dela in stroškov bojé, in vendar bi se za cerkniško in ložko faro vzdignil s tem delom zaklad (šac), kakoršnega še nikoli ni bilo in ga tudi ne bo, ako bomo vedno le roke križem držali. Da bi se pač višja gosposka tù sem ozerla in pognala to velikovažno delo.

Tukaj tukaj so tisti nesrečni in škodljivi jezovi, da se lahko reče: kako dolgo jih bomo še terpeli? ne pa jéz v Vodonosu, kateri še nikoli ne z enim škafo v vode vsim senožetím, kolikor jih je v jezeru, škodoval ni. Kaj more

*) Radi smo vzeli v „Novice“ vse to, kar nadpis pričujočega sostavka obsega, ker od druge strani razjasnuje potrebne poprave. Drugi del pa, ki se ne ujema z nadpisom tega sostavka, smo izpustili, ker ne podere tistih opazk, ki so bile memogredé v 16. listu gotovo le iz dobrega namena pri-stavljene. Treba, da včasih eden družega „brez sovraštva in jeze“ enmalo podrezamo; morebiti se vendar ktera berva ali kakošno korito popravi, ktera cesta predela in kakošna soseska enmalo zdrami; nihče pa tudi časti ne jemlje hvalevrednim županom, ako očituje nečimerne, saj v nobeni službi in v nobenem stanu nismo vsi angeljci. Žalostno pa je to, ako se povsod in povsod le od zaslužka govori, kakor da človek, ki v družbi s svojimi bližnjimi živi in ne samotari v kakošnem gojzdu, bi ne imel nobenih dolžnost brez plačila. Kako nam more vlada soseskine zadeve izročevati, če jih sami nočemo opravljati in sami nočemo se bolj svobodno gibati! Vemo, dobro vemo, da s takimi opravili je dosti težav, sitnost, sovraštva, in da bi župan včasih raje šel na Grintovec kamnje tleč, kakor se s svojimi sosedi ukvarjati, — al kaj bo: če bi v prid svoji soseski in sebi v čast ne preterpel nobeden tacihi sitnost! Nadjamo se, da kot pameten mož nam bote poterdili vse to.

Vred.

škodovati jéz, če je toliki kakor gora, ako pa je konec jéza zadosti in več ko dvajsetkrat zadosti prostora, kader voda na jame priteče in s celim jezerom vred jih zalije. Saj nam Jezercom voda več škoduje kakor vsim drugim — zakaj mi vsi imamo skor vse zemljiša nar nižje. Al bi ne bili preveč slepi, ako bi sami sebi škodo delali? In ravno mi dolenji Jezerci smo pri trebljenji jam že prav veliko storili, in še zanaprej bomo mogli delati, ako hočemo ob jezeru živeti. Ne vém tedaj: ali smo po pravici zaslužili grajo v 16. listu „Novic“?

Jezerec.

Ogled po svetu.

Švajcarske vasí.

(Konec.)

Vertič pred hišo ji je lišp pa veselje, ji ne prizadeva nobenih stroškov, temveč donša še lepe dnarce; pridne gospodinje ali njih hčere v posode presajajo iz cvetnjaka rože, rožmarin, karanfile, božilko itd., in jih ob teržnih dnevih v bližnjih mestih lahko prodajajo. Švajcar spravlja vse v dnar; nič mu ne odide, kar bi mu utegnilo v dobiček biti.

Ti cvetnjaki so tudi prav pametno osnovani; razum cvetic imajo nekteri v sredi še prostorček za nasadbo mnogotere zelenjadi, za redkev, persil, česenj, majoran in kar koli v kuhinjo služi. Ti vertički so vedno lični pa kaj prijetni, ker jih gospodar ali gospodinja pridno gleštata, po gredicah plevéla rasti ne pustita, cvetice prijetno razdelujeta, vežeta itd. Res so ti cvetnjaki kazala zvunaj hiše, da notri v hiši stanujejo pridni ljudje.

Lepo je že viditi, če le ena cvetlica pred hišo ali pred oknom stoji. V teh vertičih pa jih je mnogo zasajenih; nahajajo se v njih celi germiči vertnih rož; tudi georginije in druge novejšje cvetlice; gredice pa opasujejo z vertnicami, trobenticami, mačohami, zvezdnicami itd.

Kako je pa vse to pri nas?

Čeravno je pred hišo ali poleg nje kaj prostora, ki je vés pripraven za ličen vertič — kaj večidel nahajamo na tem prostoru? Kamenje, čepine, smeti, koprive, kak pokvečen bezeg itd., da se gnjusi memogredočemu viditi tako nesnago. Ko bi gospodinje naše in njih ljubeznjive hčerke pomislile, da od lepega vertiča pred hišo se sklepa na snažnost prebivavcov v hiši, da se koj zvunaj hiše pozná, jeli so hišniki, posebno ženske marljive ali ne, jeli marajo za čednost in lepoto, jeli znajo kaj ali ne znajo ničesa; ko bi — pravim — to pomislile ljube rojakinje naše, gotovo bi se bolj ko dozda poprijele prijetne vertnarije, namesto da se lišpajo le same sebe in se ob nedeljah postavljajo na ogled.

Poreče pa ta ali una ženica: „Kaj pa še? Ali nimamo dela dovelj, da bi verh tega z vertnarijo se pečale? Tudi ne znamo gleštati cvetic, ker se tega nismo učile.“ — Dušice moje! slabo se izgovarjate. Ne mislite, da ne vemo, koliko imate opraviti. Rečemo vam pa: komur je mar, kaj hvalevrednega storiti, ne manjka mu časa nikoli, in kdor se želi kake reči učiti, se je lahko naučí. Cvetlice saditi ali sejati ni celó nobena copernija; naučí se človek te malenkosti v kratkem; zakaj pa drugi ljudje znajo to? Odgovor: zato, ker jih to veseli, in ker so vajeni delati potrebne opravila ob pravem času, v tem pa tudi ne zane-marjati ničesa, kar je lepo in prijetno.

J. Š.

Jezikoslovni pomenki.

Besedi „Epidemie“ in „kuga“ pred jezikoslovno sodíjo.

V nemško-slovenskem delu našega slovnika, ki se, kakor je našim bravcem znano, sedaj izdeluje in prav marljivo izdeluje, smo si prišli pri besedi „Epidemie“ nekoliko navskriž.

V rokopisu, ki ga je gosp. vrednik Cigale iz Dunaja poslal, je pri besedi Epidemie stalo: „podeželna,

občna bolezen (nach Belostenec občinski beteg), pomor, mor, serb. pošast; skernina (nach Medved dürfte richtig seyn, etwa von kerv, Metelko., skern, Verderbniss, skerneti se, sich epidemisch verbreiten. Med.“

Meni to ni všeč bilo, ker je mnogo napčnega vmes; nasvetoval sem, naj se kratko reče: Epidemie: „epidemija, ljudska kuga“.

Zoper to pa sta se zavolj besede „kuga“ ustavila gospod L. Jeran in gosp. prof. Metelko. Ker se nismo mogli zediniti, sem nasvetoval, naj se vse, uno in moje, tako dolgo na stran dene, da se v „Novicah“ o tem pogovorimo; nemški besedi „Epidemie“ pa, ki je mogla v natis iti, naj se za silo dostavi „poglej: Seuche“. — In tako se je storilo.

Želje nas vsih so, da bi se izdelal slovenski slovník na čast izdelovavcem in narodu slovenskemu. Natanjčnost in resničnost do malega je poglavna lastnost dobrega slovníka. To pa je res sila težavna stvar zato, ker slovník ima biti zaklad vsih, toliko mnogoverstnih znanost. Ni ga človeka na svetu, da bi bil sam vsemu temu kos, zato treba združene pomoči. Narod naš nima besed za vse sedanje razumke (zapopadke) in jih tudi ne more imeti; marsiktera beseda, ki jo ima za to ali uno staro stvar, je pa tudi premalo natanjna in ni za rabo znanstveno. Drugi slovanski slovníki nam tudi malo malo pomagajo, ker dosti njihovih besed se ne ujema z našimi zapopadki ali pa so tudi napačno skovane skozi in skozi; rečem pa to le od mnogih besed zdravilstva, katerih dostikrat iščem, pa malokdaj najdem pravih. Kakor v zdravstvu, je pa gotovo tudi v družih vedah. Nemcom gré v vsem tem ložje: oni jemljejo ptujke pa si ne ubijajo glav, da bi si naredili svojo lastno besedo.

Al vernimo se nazaj k naši pravdi. Gré v ti pravdi posebno za to: ali bi se beseda „kuga“ smela s pristavkom rabiti za „Epidemie“?

Gospoda Metelko in Jeran pravita, da ne, „ker kuga po razumku in besedi vsega slovenskega naroda edino le pomeni naj huje nalezljivo bolezen (den höchsten Grad der Ansteckung); to pa ni „Epidemie“.

Jez pa terdim, da narod naš si misli pod besedo „kuga“ sploh to, kar Nemec pod besedo „Seuche“, in če zapopada on le(?) nalezljivo bolezen, izvira to od tod, ker kakovost ali lastnost nalezljivih bolezin prav ne razume in jih tudi nikdar razumel ni. Njegov napačni zapopadek pa nam ne more pravilo biti.

Treba da to reč bolj natanko razločim. „Epidemie“ in „Endemie“ sta povzemka „der Pandemie“ — gerških besed, ktere so sestavljene iz epi, en, pan in pa demos, Volk, ljudstvo, narod. Zato Nemci predstavljajo „Epidemie“ Volkskrankheit, „Endemie“ pa Orts- oder Landeskrankheit. (Pri živini pa Epizootie, Enzootie od „zoon“, živina.)

Kakor hitro v enem kraju ali tudi v več krajih ob enem za edino bolezen več ljudi zbolí, se imenuje taka bolezen Epidemie, naj izvira iz kakoršne koli vremenske ali druge podnebne ali drugotne (miazmatične) napake, ali naj jo človek od človeka nalezuje, naj se lahko prestaja ali pa ljudi morí. Epidemija zapopada tedaj ravno tako nalezljive kakor nenalezljive, hude ali nehude bolezni; marsiktera epidemija je izzačetka vstala iz kakošnih miazmatičnih napak, pa se pozneje širi po nalezni. Taka je pri človeških, taka pri živinskih boleznih. Legar (tifus) pri ljudeh se začneja včasih po posebnih uimah vremena, vojske, lakote ali iz družih nadlog, pozneje se pa včasih tudi nalezuje; bolezen v gobcu in na parkljih se začneja včasih iz neznanih vremskih uim, pozneje se pa tudi nalezuje itd.

Da je Slovenec vpervič morivno turško bolezen (orientalische Pest) kugo imenoval, rad verjamem, ker pred njo ni nobene tako grozne bolezni poznal; zapopasti je tudi lahko, da so drugi Slovani mor, pomor, pošast itd. jo imenovali.

Al je pa pri nas beseda kuga za to zginila? je li ne slišimo več, zato, ker hvala Bogu! nas že dolgo ni pohodila turška kuga? Ne! vsak dan slišimo to besedo in sicer vselej takrat, kadar več ljudi ali živine ob enem obolí. Al ne imenujemo kolere tudi kugo?

Kakor hitro pa več ljudi ali živine ob enem za eno bolezen zbolí in jih veliko pomeje: kaj mislite, da si naše prosto ljudstvo kaj drugega misli, kakor da je eden drugega okužil — in lejte! v tem je skozi in skozi napačen zapopadek ljudstva, v tem je velika pomota, — pomota pa meni ne bo nikdar nikoli zapoved, naj je tudi v duhu narodovem.

Po vsi pravici smemo — tako saj jez mislim — za besedo „Seuche“ sprejeti besedo kugo, in kakor so „ansteckende und nicht ansteckende Seuchen“ tako smejo tudi pri nas — po zaverženi pomoti ljudstva — kuge biti nalezljive in nenalezljive. In po takem morebiti nisem napačno nasvetoval, naj se v slovníku Epidemie imenuje „epidemija, ljudska kuga“ (Volkskrankheit) v razločku živinske kuge; — pa tudi epidemija naj se obderží; zakaj bomo psovali ptujke častitljivega gerškega jezika, kateri daje vsim narodom znanstvene besede. Vém, da za vsakega hlapca ni beseda „epidemija“, pa za takega tudi ni zapopadek „epidemije“. Nespametno je terjati, naj bojo naše slovenske besede vsakemu našincu razumljive! (Konec sledí.)

Novičar iz raznih krajev.

Dunajske novice pišejo, da do 10. majnika bo nabira vojaških novincov (Rekrutirung) po vsih deželah našega cesarstva končana; kolikor bo novincov šlo k svojim armadnim kerdelom urit se v orožji, toliko bo taci vojakov, ki že dalje služijo, začasno odpušeni iz službe. — Sliši se, da je več c. k. deželnihi poglavarjev razodelo vis. ministerstvu potrebo nove srenjske (občinske) postave in da se bo tedaj njeno izgotavljenje pospešilo. — Iz pariškega zbora se še nič drugega gotovega ni zvedilo, kakor to, da 9. dan t. m. je bil šesti shod poslancov. Dopisnik nekega dunajskega časnika piše iz Pariza 9. dan t. m., da za gotovo vé, da pomenki do shoda 4. marca so bili sila živi in tako težavni, da je lord Clarendon ta dan dopoldne rekel: „če bo še kak takošen zbor, kakoršen je bil v saboto 1. marca, ni mogoče, da bi mir dosegli“. Od 4. marca naprej pa je vse veliko bolje. Dva adjutanta rusovskega cesarja grof Šuvalov in žl. Lovašov sta prišla 9. dan t. m. v Pariz in prinesla, kakor pravijo, nove napotbe zastran terdnjave nikolajevske in pa meje besarabiške. To velja za dobro znamenje. Še bolje znamenje za mirno spravo pa je ta novica, da je predsednik pariškega zbora povabil prusko vlado, naj tudi ona pošlje dva pooblastenca v pariški zbor. In pruska vlada bo — kakor nje list „Pr. Corr.“ terdi — to storila. Stokrat omenjeno in stokrat spet preklicano se bo tedaj zdaj zgodilo: po pravici tedaj sme to za dobro znamenje veljati. Napoleon hoče mir skleniti, ker francozka armada v Turčiji je nek v velicah nadlogah; vse polno je bolnikov; francozke bolnišnice v Kamišu in Peri so letos tako natlačene z bolniki, kakor so lani mesca svečana bile angleške bolnišnice; že več hiš so mogli v najem vzeti za bolne; tudi živeža manjka armadi, in sicer tako, da francozki vojaki poberajo radi ostanke, ki jih mečejo angleški vojaki iz svojih šotorov. „Sila kola lomi“ — sila bo tudi mir skovala. V angleškem državnem zboru so se 7. dan t. m. tudi že od tega menili, naj se od rusovske vlade terja, da se ne bojo razrušili grobi angleških vojakov, ki počivajo v Krimu, kadar bo konec vojske, — minister Palmerston je na to odgovoril, da bo za to vlada zvesto skerbela, da pa kaj takega celó ne bo treba od rusovske vlade terjati, kateri se mora čast dati, da se je vseskozi v vojski tako védla, kakor je za mogočno državo dostojno; z veliko hvalo je omenil potem blagoselčnega in milega ob-

V začetku našega stoletja umerje sultan Mahmud II. po imenu Veliki in vrata zapró se za tri sto ženam — za zmiraj. Oh! komu je mogoče gledati v temne skrivnosti unstran zidovja; kdo more popisati britkosti in žalosti žertve ozmanskih carov! Saj je rešivna smert mnogim zmed njih še oddaljena prijateljica; mnogo jih še doživelo ni trideset pomlad.

Bog zna, ali še živi tista od Mahmuda tako ljubljena sužinja, ktera je, morivskih rok na otoku Morea rešena, prodana bila v Carigradu, tako serce cara prevzela, da jo je svojo ženo imenoval? Ali je še živa žena, ktero bi vsi Gerki kakor svetnico častiti mogli, ker ona je bila, ktera je zlobnega leva Mahmuda potolažiti zamogla, da ni v Tesalii in Epiru čisto pomoril njenih rojakov, ktere pokončati se je zarotil.

Pozabilo je že gerško ljudstvo njeno ime; le na čudno vižo se je še dogodka rešila, da je veliko let pozneje k Gerku Demetru Skanair-u, oskerbniku sultanke Azme (sestre Abdul Hamid-a) nekega dne geršk pop stopil v sobo, ter po svojem otroku popraševal — zdaj mogočni sultanci.

Trepeči tergovca pregovarja nesrečnega očeta, ter ga opominja v ženstvu se ne prikazati, ker svojega življenja si ondod svest ni; dá mu dnarjev ter ga spravi spet v domovino. Nikdar več se ni čulo od starega duhovna.

Beden strah! Žena, ktera se ni bala svojih rojakov varovati, ali bi ne bila tudi svojega očeta zamogla v varstvo vzeti; ali bi se ga bila sramovala ljubiti!

Gotovo, gotovo ni čula carica nikdar od svojega očeta; Bog zna, kako želi še zdaj ga viditi in kako še dan današnji po njem zdihuje.

Kdo vé, ali je še v življenji enaka sultanka, deklica, ktera je kakor una na Morei tudi na otoku Kiosu moritvi ušla, ter tudi ljubljena gospodarja dvojega morja in dveh delov sveta postala? Ne imenuje je resna zgodovina; pa enaka osoda edini obé — perve iskal je oče, po drugo popraševala je mati ljubijoča.

Neka Nemka, delj časa v izhodnih deželah bivajoča, poznala je mater omenjene sultanke. O tudi je še živela na otoku Kiosu, revna, beda in hroma. Roka, ktera se ji je vedno gnojila, spominjala jo je zmirom njene osode. Vsak dan je prosila zdravnika, da bi ji roko odrezal, da bi bila kletve rešena, ktera jo preganja. Nikdar ni družih misel imela.

Leta 1819 je še živela žena, ktere ime mi ni znano, v naj srečniših okolišinah na srečnem otoku. Verl, delaven mož, štirje preserčni otroci, več hiš, nogradi in vertovi, sploh veliko premoženje ji je bilo. Gotovo srečno se je smela imenovati.

Grozovita noč pa ji je vse vzela, še več ko vse, vzeta ji je bila tudi prostost. Tukaj ni namen popisovati žaloigre, ktera je s kervavimi čerkami pisana v plodno zemljo otoka Kiosa.

Ko se drugo jutro napoči s svojim malim sinkom zagleda kervano truplo svojega sopruga v potoku kervi ležati pred cerkvijo sv. Demetra. Plakajočo na strani svojega umorjenega moža so jo dobili janičarji ter sklenili ropa in morije že siti mlade žene ne umoriti, temuč prodati jo na somnji v bližnji Smirni. Prodana je bila s sinkom v družbi mnogo nesrečnih tovaršic, ter jo star Turk kupil s svojo ženo zunaj mesta stanujoč. Dobregera serca sta bila oba in prav prijazno s svojo robinjo ravnala. Deček je bil pri njej; pa želja, prostost zadobiti je ni zapustila ter vedno bolj unemala se je ljubezen in skerb do svojih inakih otrok. Nekega dne, ko je ravno vodo iz kladeza vlekla, pride memo človek v evropski obleki. Viditi ga pade na tla, objema njegove kolena ter ga z žalostnim le tugajoči materi lastnim glasom prosi, naj bi jo odkupil. Ni ji mogel odreči usmiljeni gospod, angležk kupec, ki je v Smirni stanoval. Veliko dnarjev je za njo mogel dati; dečka pa po nobeni ceni stara Turka ne dasta od sebe; tako se jima je vgnjezdil v serce, da sta ga za svojega spoznala in materi dovolila svo-

jega sinu obiskovati. Z žalostnim sercom je šla v Smirno. Dekla je bila nekaj časa pri milem gospodu, pa kmalo se je vernila v svojo domovino.

Popraševaje po svojih otrocih zvé, da dva sta bila žertva nesrečne noči, in dvanajst let stara deklica, ljubljena matere, prodana v Carigradu v ženstvu carsko.

Dosti je bilo to maternemu sercu. Urno odpravi se v Stambul, poprašuje pri vratih ženstviša robinje in robove po deklici iz otoka Kiosa, pred petimi leti semkej pripeljani. Zvediti, da je živa, da je kaduna (perva sultanova žena), gré naprej, in sreča dobra ji je bila. Do sob svoje hčere pridši, občuti naj slajše veselje objeti svojo hčer, ktera se ni sramovala svoje revne matere objemati in pregovarjati jo v Carigradu ostati, kjer ji bogatije in nobene reči manjkalo ne bo. Ničesa noče revna vdova kiotska; le ena misel jo tare: svojo hčer neprenehoma sili bežati in revšino ž njo v domovini deliti. Spremení se obraz sultanke, razloživši materi, da je neumno misliti na beg in da bi tudi tega kraja ne zapustila, ako bi ji prav prosta volja bila, potepta še zadnjo iskro upa z besedami: „Ako bi bila ravno prosta, nikdar več bi ne hotla živeti med gjavri: Bog je velik in Mahomed njegov prerok!“

Uboga mati stoji blede pred mogočno sultanko, pred svojim otrokom. Kerč ji lomi ude slišati, da je njeno dete Izveličarja zatajilo, strašna bolečina spreletí ji desnico in oslajljeno glavo vdove obdala je megla — za zmiraj. Preusmiljeni Bog ji je zakril z meglico bedosti neizrečeno revšino.

Pač je prosila uboga Kiotinja stražo, naj oprostí hčer, pa smejali so se ji in norčevali ž njo vojaci; tudi hči pošiljala je k nji šle ter prosila in obetala ji nebrojeno blago — pa zastonj — mati ni razumela ničesa več.

Usmiljeni mornarji so jo v domovino sabo nazaj vzeli in davno ni, kar je še na otoku Kiosu milošnje živela. Sina v Azii je pozabila in tudi deček je gotovo matere pozabil!

Bog zna, ali še živite sultanki: hči duhovna in hči vdove v hiši tuge na naj lepšem kraju sveta? — —k.

Jezikoslovni pomenki.

Besedi „Epidemie“ in „kuga“ pred jezikoslovno sodijo.

(Konec.)

Če bi se hotli nepremakljivo prvotnega pomena „kuge“ deržati, bi mogla beseda kuga ostati edino le za turško (orientaljsko) bolezen, in še družih nalezljivih bolezin (Contagionen) bi ne smeli tako imenovati.

Ktero besedo pa imamo potem za take bolezni, ktere ob enem napadajo več ljudi, to je, za „Seuchen“? Prosimo, naj bi se nam povedala taka beseda.

Mertvija, morija, mor, pomor nikakor ne morejo veljati, ker tudi take epidemije (Seuchen) so, v kterih mnogo ljudi zbolí, pa malokdo umerje. Gori sem že rekel, da epidemije in epizoocije utegnejo biti lahke ali hude bolezni, nalezljive in nenalezljive. Za „gripo“ (Grippe) včasih obolí tisuč in tisuč ljudi, in jih komaj deset umerje; bolezen v gobcu in na parkljih napade včasih tisuč in tisuč glav, pogine pa le maloktera. In vendar ste obé „Seuchen“, una epidemija, ta epizoocija. Za kolero jih umerje včasih izmed dvajset ljudi deset, in za govejo kugo pogine dostikrat 8 goved med deseterimi — in ravno tako je una „epidemija“, ta pa „epizoocija“.

Gospod fajm. Medved je nasvetoval za „Epidemie“ skernina, gosp. Cigale ni zaverigel te besede, pa je tudi ni poterdil, ampak v rokopis zapisal „kaj menite?“ — gosp. prof. Metelko so jo poterdili rekoč, da skernina utegne izpeljana biti od „kerv“. — Ne more se terjati od gospodov, kteri niso zdravniki, da bi bistvo bolezin zapopadli, toraj se jim tudi ne more v napak obračati, ako tu ali tam slišane besede ne obernejo na pravi zapopadek. Naj že je „kerv“ ali „skern“, nobeno ne more veljati za „Epidemie“ ali „Seuche“, ker eno je preširoko, drugo

pretesno; „kerv“ je ob zdravji in boleznih, „skern“ (Verderbniss) pa ravno tako ne velja za vse „Seuchen“, kakor mor, pomor ne. Naj bolj pa se kaže kako potreba je drobne pazljivosti v tacih rečeh, ako primerimo besedo skernino, ki jo je gosp. Medved nasvetoval, s skernino v gosp. Janežičevem slovníku, kjer stoji zapisano: „Skernina, Gicht, Fraiss, skernast, gichtisch, Fraissen-fällen unterworfen; skernina na nogah, Fussgicht“. Kako je mōgla „Gicht“ in pa „Fraiss“ stopnjo „Epidemie“ dospeti, ne vēm; tedaj pustim to pravdo v razsodbo dotičnima gospodoma.

Gosp. Janežič ima v svojem slovníku za „Epidemie“ kuga, mor, gosp. Murko pa le kuga (kar se z mojim mnenjem ujema); v J. Mazuranovičovem ilirskem slovníku se veli pošast, pošlica, rednja, kuga, v Stuliovem stoji „Epidemia (influenza di malattia tra le bestie (!) poseljica, nastajanje od nemochi, v serbskem jeziku pošast, v českem nákaza, mor“, v poljskem epidemija, choroba powszechnie panujaca, v rusovskem je „Seuche“ zaraza, jazva itd., „Pest“ pa čuma, moravaja jasva, mor, morovoe.

Kaj je pravo v vseh teh besedah, kaj ne, bojo častiti bravci sedaj sami lahko razsodili.

Pa glejmo še, kako so slovenski pisatelji že pred nami razumevali „kugo“.

Na str. 23. tiste knjige, ki je bila leta 1792 pod naslovom „Bukve od kug inu bolesen goveje shivine itd.“ natisnjena, beremo sledeče: „Od kug, inu njih sort. Kadar v' eni desheli, ali v' enim kraji vezh shival eno bolesen ima: kadar vezh krav ali volov, vezh ováz ali fvin na enkrat, ali poversti sboly, tistikrat pravite vy, de je letó kuga, shivinska bolesen, inu imate prov; tam pak vy nimate prov, kadar menite, da je ena fama taka bolesen, katera shivinzo podere. Je veliku fort te bolesni, inu vfaka je drugazhi; vsaka ima kaj posebniga, kar te druge nimajo“ itd. —

Ako tedaj vse to, kar sem tukaj v razjasnjenje zapopadka „epidemije“ in „kuge“ razložil, do dobrega prevdarimo; bi morebiti vendar utegnili naj bolj prav biti, ako besedo kugo sprejmemo za zaznamljanje „Seuche“, kužen-na-no za „seuchenartig“, in da kuge razdelimo v nalezljive in nenalezljive.

O teh zaznambah sva se zedinila tudi z gosp. prof. Strupi-tom in tako se bere na 31. strani 4. dela „živino-zdravstva“.

Vēm, da z besedo kužen-na-no v tem pomenu (seuchenartig) pridemo v hudo zadrego s tem, kakor ljudstvo sploh to besedo rabi, namreč za „nalezljiv-a-o“; al ravno to me moti: ali tisti naših sprednikov, ki so prvi naredili besedo „kugo“, so res tudi mislili na razširjenje bolezni (na to, kar je „Seuche“) ali pa le samo na nalezljivost njeno. Ako, na priliko, stekel pès popade človeka, pravijo, da ga okuži, in vendar zna biti le en sam pès stekel, ni pa jih več. Tù ni kuge (Seuche), — kužen pès pa je. Kaj nekje korenika besed kuga, kužen — in odkod kužej, kužek (kleiner Hund), kuželca (Stechapfel)?

To so moje misli, ktere podveržem razsodbi gospodom, ki se udeležujejo izdelovanja slovníka našega, in sploh občinstvu. Skusil sem z dokazi utrditi, kaj je pravo po mojem mnenji, pa tudi brez vzroka ničesa nisem zaverigel. Naj sodijo sedaj o vsem tem še drugi gospodje jezikoslovci; le to prosim, da razsojevaje naj se ustopijo na razloženo podstavo zdravništva, da pravega zapopadka ne zanemarimo, ker, kakor sem rekel, v znanstvenih rečeh moramo biti natanjčni (präcise). Besedo „Epidemie“ bi že lahko odpravili z besedo „epidemija“ — al za „Seuche“ (ansteckende und nicht ansteckende) moramo domačo besedo imeti. Če vzamemo kugo po mnenji gosp. Jerana le za „alleransteckendste Krankheit“, ergo za „Pest“, kaj bomo vzeli potem za „Seuche“ sploh? Vredništvo.

Novičar iz raznih krajev.

Po višjem ukazu je prodajanje zrezanega ordinar-tobaka po sedanji ceni funt po 14 kr. v vsi pokrajni nove monopolne okolije prepovedano, le v vojaški granici je še dopušeno; tudi rudokopom se nikjer več ne smé tobak po nižji ceni prodajati. — Sliši se, da se bo armada avstrijska zlo zmanjšala, kadar bo mir gotov, in tako deržavi veliko stroškov prihranilo; govori se tudi, ker bo potem tudi oficirjev odveč, da tudi oficirji, ako bojo želeli, se bojo pod posebnimi pogoji proti polovici plače začasno odpustili iz službe. — Da pa je mir že gotov, smemo soditi iz besed, s kterimi je po telegrafnem naznanilu iz Londona 15. dan t. m. minister Palmerston odgovoril na vprašanje poslanca Disraeli-a, rekoč: „Pruska vlada ni bila povabljená v pariški zbor za pretresovanje predlogov, ampak za poterdbo sklepov“. S tem se ujema telegrafno naznanilo iz Berolina, ktero pravi: „Grof Orlov je pisal v Petrograd, da se je pariški zbor zedinil zastran 5. predloga in da je po tem takem mir gotov. Budberg in Titov se bota v Petrogradu udeležila posvetovanj, kterih cilj in konec bode, določiti pravila, kako naj se rusovska vlada po sklenjenem miru diplomatično obnaša“. — Če je tudi naj novejša novica resnična, ktera je včeraj v Ljubljani od ust do ust šla, da se je namreč v nedeljo zvečer cesarju Napoleonu rodil cesarjevič, se bo spolnilo to, česar je Napoleon že dolgo želel pa tudi pričakoval, namreč, da oklic mirne sprave se je ujel z rojstvom prihodnjega cesarja francozkega. Bere se, da zraven sv. očeta papeža botra bo kraljica švedska botrica novorojenega deteta. — Iz Petrograda se piše 6. dan t. m.: „Še tri dni in naš pust — „maslenica“ — je pri kraji in veliki post se bo začel. Pričakovani mir je povsod toliko radost obudil, da poslednji teden „maslenice“ je bil veliko bolj živ in vesel kakor pretekle leta; toliko unanjih je privrelo v mesto, da vse gostivnice so bile polne; v glediših se igra dvakrat na dan; le južno vreme, ki je nastopilo perve dni tega mesca, kalí veselice nekoliko zavolj velike mokrote in gerdih potov“. Iz Rima se piše: Jakob Picipios iz Skija, pisatelj na Francozkem in v Carigradu glasovite knjige „l Eglise Orientale“ je nedavnej došel v Pariz. Njegov namen je, pospešiti zedinjenje izhodne in zahodne cerkve; v dosego tega namena želi društvo osnovati, ktere središče naj bo Rim s podružnicami v Parizu, v Bruselji, na Dunaji, v Bukureštu itd. — V Berlinu so se poslednje dni godile strašne reči: ni dolgo kar se je iz ene rodovine zavdalo 4 ljudi s kloroformom, je neki oče zavolj siromaštva zaklal 4 svojih otrok, potem pa sam sebe; kmali potem je v dvoboju ustreljen bil višji policijni vodja, in berž za njim se je ustrelil imeniten kraljev vradnik. Vse mesto je pokonci zastran tolikih žalostnih prigodb in vsi časniki so polni popisov, ker poslednja dva moža sta mnogo čislana vradnika bila. — V Londonu je te dni neka mati (judinja) rodila čveterčke, namreč 3 dekličke in enega fantika; vsi so z materjo vred zdravi. — Al je žena z 49 leti že postarna žena? V Lionu na Francozkem je bila unidan zavoljo tega pravda. Neki gospodar je kupil nedavnej hišo za 5125 frankov; po neki naključbi se je zgodilo, da ni bral ekstrakta gruntnih bukev, v kterem je stalo, da zraven tega ima še preživiti postarno ženo. Kupec se je izperva potolažil s tem, češ, stara ženica ne bo dolgo živela, — al kako se prestraši, ko pride tista postarna žena v podobi čverste vdovek njemu. Berž leti k dohtarju za svét prašat; ta pa mu svetuje, naj se pritoži, da kup ne velja, ker od močne 49 let stare ženske se ne more reči, da je postarna žena. Sodija sprejme tožbo in dohtar si prizadeva dokazati, da je kupec le dolžnost prevzel stari ženi živež do smerti dajati, 49 let stara in močna vdova pa ni stara žena. Sodnija je sklenila, da ima kupec plačati kar je kupil, — pravde pa: ali je 49 stara ženska postarna žena, se ni dotaknila.